

МАМЛАКАТДА АЁЛЛАР ТАДБИРКОРЛИГИ РИВОЖИНИ ХУДУДИЙ БАҲОЛАШ

Жумаева Мухлиса Абдугани қизи

Тошкент давлат иқтисодиёт университети таянч докторанти

muxlisa.rahmatova.88@mail.ru

Аннотация

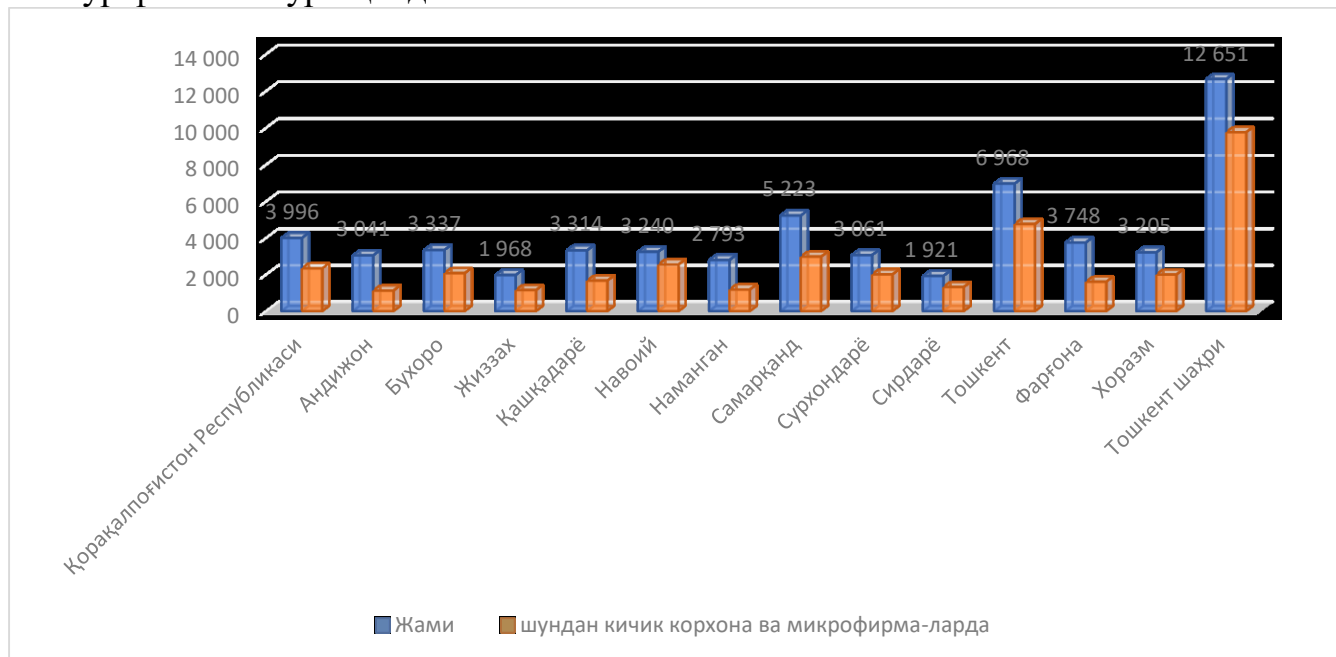
Мамлакатимизда сўнгги йилларда аёллар тадбиркорлигига эътибор кескин кучайганига қарамай мазкур мавзуга доир илмий асосланган таҳлиллар бироз суст ривожланмоқда. Ушбу мақолада Ўзбекистонда мавжуд аёллар тадбиркорлиги кўрсаткичлари маъмурий-худудий бирликлар кесимида статистик маълумотлар асосида баҳоланди ва гуруҳларга бўлинди.

Калит сўзлар: тадбиркорлик, Кичик тадбиркорлик, аёллар тадбиркорлиги, баҳолаш, гуруҳлаш

Мамлакатда хотин-қизлар тадбиркорлиги учун яратилган қўллаб-қувватлаш имконият ва имтиёзларга қарамай, 2020 йилда аёлларнинг тадбиркорлик фаоллиги индекси (WBL) бўйича жаҳонда 139 ўринни эгаллади[1]. Ваҳоланки, тадбиркор хотин-қизлар бутун дунё бўйича фаол ўсаётган тадбиркорларнинг учдан бирини ташкил этади. Ҳозирда Ўзбекистон Республикасининг “2022–2026 йилларга мўлжалланган Тараққиёт стратегияси”[2]да “Хотин-қизларни қўллаб-қувватлаш, уларнинг жамият ҳаётидаги фаол иштирокини таъминлаш” номли 69-мақсад таркибида “Хотин-қизларнинг тадбиркорлигини қўллаб-қувватлаш....” вазифаси белгилаб берилди. Бу йўналишдаги чора-тадбирлар аҳолининг турмуши яхшиланишига, гендер тенглиги таъминланишига ва албатта, тараққиётнинг жадаллашишига улкан хисса қўшади. Аёллар тадбиркорлигини ривожлантиришда минтақалар ўзига хослигини ҳисобга олиш чора-тадбирларнинг самарадорлиги ошишига хизмат қилади. Шу муносабат билан мазкур тадқиқотда Ўзбекистонда мавжуд аёллар тадбиркорлиги кўрсаткичларини маъмурий-худудий бирликлар кесимида статистик маълумотлар асосида баҳолашни ўз олдимизга мақсад қилиб қўйдик.

2021 йилда аёллар раҳбарлигидаги кичик корхона ва микрофирмалар сони 2017 йилга нисбатан Ўзбекистон бўйича 81,8 фоизга ошган бўлсада, бу кўрсаткич вилоятлар бўйича бир-биридан тубдан фарқ қилади. Масалан, Навоий вилояти 2,5 баробардан зиёд ўсиш қайд этди, Андижон ва Тошкент шаҳрида эса аёллар раҳбарлигидаги кичик корхона ва микрофирмалар сони 5 йил ичида мос равишда 37 % ва 47,2 %га ошган. Шунингдек, 2021 йилда Сурхондарё, Самарқанд, Бухоро, Хоразм ва Қашқадарё вилоятларида 2017 йилдагига нисбатан камида 2 карра кўп аёллар раҳбарлигидаги кичик корхона ва микрофирмалар фаолият юритмоқда экан. Миқдор жиҳатдан эса Тошкент шаҳри 9 минг 764 та, Тошкент вилояти 4 минг 760 та ва Самарқанд 2 минг 974 нафар аёллар раҳбарлигидаги кичик корхона ва микрофирмалар фаолият юритиши билан республикада етакчилик қилади. Худудлардаги аёллар эгаллик қилаётган юридик шахслар сонидан ҳам шу учлик олдинги сафларда турибди (1-расм).

2021 йил ҳолатида аёллар раҳбарлигидаги юридик шахсларнинг умумий сонига нисбатан аёллар бошчилигидаги юридик шахслар ҳамда кичик корхона ва микрофирмалар сонига энг катта тафовут Андижон, Наманган, Фарғона ва Қашқадарё вилоятларида кузатилган. Бундан юридик шахсларнинг энг кам миқдори Жиззах ва Сирдарё вилоятларида бўлиб, ҳар бирида қарийб 2мингтадан мазкур фаолият тури қайд этилган.

1-расм. 2021 йилда аёллар раҳбарлигидаги юридик шахслар сони, вилоятлар кесимида

Ўзбекистонда 2021 йил якуни бўйича кичик тадбиркорликнинг ЯИМдаги улуши %, аёллар эгалик қилаётган фирмалар улушининг умумий фирмалар сонигаги улуши эса %ни ташкил этган. Маълумки, Ўзбекистон 14 та маъмурий-ҳудудий бирликлардан иборат. Эндиликда ушбу ҳудудлар бўйича тадбиркорлик ЯХМда қандай ўринга эга ва бунда илмий тадқиқот объектимиз бўлган аёллар тадбиркорлиги қанчалик муҳим роль ўйнаётганини таҳлил қиламиз.

1-жадвал. 2021 йил якуни бўйича вилоятлар кўрсаткичлари

Вилоятлар	Кичик тадбиркорликнинг ҳудудлар бўйича ЯХМдаги улуши, % да	Аёллар эгалик қилаётган фирмалар улуши, %
Қорақалпоғистон Рес.	56,4	43,8
Андижон	71,8	30,5
Бухоро	75,4	34,5
Жиззах	81,2	55,2
Қашқадарё	69	33,7
Навоий	27,1	46,9
Наманган	73,5	55,6
Самарқанд	73,4	47,5
Сурхондарё	77,3	55,8

Сирдарё	69,2	24,4
Тошкент	46,8	43,5
Фарғона	69,9	14,2
Хоразм	73,9	42,7
Тошкент ш.	48,1	28,4

Юқоридаги тасвирларда мамлакатдаги ҳар бир ҳудуднинг аёллар томонидан юритиладиган тадбиркорлик салоҳиятини кўриб чиқиш учун мавжуд омиллар ичида иккитаси танлаб олинган. Бунда “Кичик тадбиркорликнинг ҳудудлар бўйича ЯХМдаги улуши” ҳудудда кичик бизнес қанчалик вазнга эгаллигини ифодаласа ва “Аёллар эгалик қилаётган фирмалар улуши” эса бу вазнда аёлларнинг ўрни қандайлигини ифодалайди. Маълумот учун, 2021 йил якунида аёллар эгалик қилаётган фирмалар улуши республика миқёсида 38,0%ни қайд этган.

Натижалар асосида вилоятларни 4та тегишли ривожланганлик даражасига бўлдиқ. Маълум бўлдики, иқтисодиётдаги тадбиркор аёлларнинг ўрни бўйича Жиззах, Наманган ва Сурхондарё энг илғор вилоятлар учлигини ташкил қилди. Бу ерларда кичик тадбиркорликнинг ЯХМдаги улуши 73%+ ва аёлларнинг фирма эгаллигидаги хиссаси 55%+ ни ташкил қилди. Самарқанд, Хоразм, Бухоро ва Қашқадарё ҳам умумий маънода ижобий натижа кўрсатиб ушбу категориядан жой олган. Яъни ушбу ҳудудларда кичик бизнес ва хусусий тадбиркорликнинг ЯХМдаги улуши 69%дан ортиқ, Аёллар эгалик қилаётган фирмалар улуши эса мос равишда 47,5%, 42,7%, 33,7% ҳамда 34,5%ни ташкил қилди.

Кичик тадбиркорликнинг ЯХМдаги улуши бўйича илғор бўлмасда, аёллар эгалик қилаётган фирмалар улушида ўртачадан юқори натижа кўрсатган ҳудудлар Қорақалпоғистон Республикаси, Навоий ва Тошкент вилоятлари бўлиб, уларда аёл тадбиркорлар фаоллиги ёмон эмас, яъни 43%дан ортиқ тадбиркорлар аёллардир. Аммо ҳудуд иқтисодида йирик саноат ривожланиб бораётгани боис, кичик тадбиркорлик улуши жиҳатдан бошқа вилоятлардан ортда турибди. Андижон, Сирдарё ва Фарғона вилоятлари эса аксинча натижа кўрсатган бўлиб, бу ерларда КБХТ иқтисодиётдаги ўрни 69фоиздан баланд бўлсада, аёл жинс вакиллари тадбиркорликда 1/3 қисмидан кам улушга эгалик қилишмоқда. Ҳаттоки, Фарғона вилоятида аёллар эгалик қилаётган фирмаларнинг барча фирмалар сонидаги улуши 14,2%ни ташкил қилиши билан ажралиб турибди.

Тошкент шаҳри эса таҳлилда икки тарафлама кам хиссалар билан энг салбий натижа кўрсатди. Пойтахтда тадбиркор аёллар бошчилигидаги фирмалар улуши водий кўрсаткичидан юқори бўлган бўлсада, аксарият вилоятлардан паст – 28,4%. Шунингдек ЯХМдаги кичик бизнеснинг улуши ҳам 48,1 % бўлиб, вилоятлар ичида фақат Навоий кўрсаткичидан юқори. Тошкент шаҳри кичик тадбиркорлик субъектлари сони жиҳатидан йиллар давомида илғор ҳудуд бўлиб келган бўлсада, мазкур таҳлилда кўрсатган натижаси тадқиқотчилар учун янгилик бўлди дея оламиз. Демак, Тошкент шаҳри тадбиркор аёлларининг иқтисодиётдаги ўрни биз ўйлагандек етакчи ўринларда эмаслиги келгусида ҳудуд ўзига хосликларидан келиб чиқиб чора кўриш заруратини исботламоқда.

Фойдаланилган адабиётлар

1. Ўзбекистон Республикаси Президентининг Фармони, 28.01.2022 йилдаги ПФ-60-сон// <https://lex.uz/docs/5841063>
2. World Bank. 2020. Women, Business and the Law 2020. Washington, DC: World Bank. © World Bank. <https://openknowledge.worldbank.org/handle/10986/32639> License: CC BY 3.0 IGO.
3. Thébaud S. Passing up the job: the role of gendered organizations and families in the entrepreneurial career process // Entrepreneurship Theory and Practice. – 2016. – № 2. – p. 269-287.
4. Семенова Ю.А. О социальном механизме оптимизации женского предпринимательства // известия саратовского университета. Новая серия. Серия: Социология. Политология. 2013. N 13(1). С 33-35
5. www.stat.uz сайти маълумотлари

МАМЛАКАТИМИЗДА РЕАЛ СЕКТОР КОРХОНАЛАРИНИ ИСЛОХ ҚИЛИШ ЖАРАЁНЛАРИ

Жураева Фарангиз

Тошкент давлат иқтисодиёт университети магистри

Аннотация

Ушбу мақолада реал секторда кичик бизнес ва хусусий тадбиркорлик субъектларини тижорат банклари орқали молиялаштиришда имтиёзларнинг белгиланиши ёритилган. Ҳамда мамлакатимиз бозор иқтисодиёти шароитида давлат иштирокидаги реал сектори корхоналари фаолиятини мувофиқлаштириш орқали, тактик режалаштиришни амалга ошириш бир йилдан беш йилгача муддатни ўз ичига олиб, бунда асосий эътибор жорий даврда маълум бир стратегик вазифани бажаришга қаратилган.

Калит сўзи: реал сектор, бозор иқтисодиёти, стратегик вазифа, молия бозорлари, пул ресурслари, молиявий ресурслар, хусусий тадбиркорлик.

Давлат иштирокидаги реал сектори корхоналарни молиявий ресурсларини бошқариш стратегик режалаштиришни қўллаб-қувватлашга хизмат қилади. Иқтисодиётимизнинг юқори суръатлар билан барқарор ўсиб бораётгани ва мамлакатимизда рўй бераётган улкан ижобий ўзгаришлардан далолат беради. Барча соҳаларда бўлгани каби молия бозорида, шу жумладан, банк секторида ўтказилаётган ислохотларда унда сезиларли силжишлар ва ўзгаришлар амалга оширилмоқда[1]. Бу ўзгаришлар мустақиллик йилларида жаҳон андозаларига мос келадиган банк тизимини босқичма босқич барпо этиш билан ҳамоҳанг тарзда давом эттирилмоқда.

Халқаро миқёсда молия бозорларини пул ресурслари билан зўр бериб тўлдириш давом этаётгани фонд ва хомашё бозорларида сунъий равишда ошириб борилган спекулятив нархларнинг янада кўтарилиб кетишига, таъбир